

HADİSLERE GÖRE GÜNAHLARIN BAĞIŞLANMA YOLLARI II

Harun ÖZÇELİK *

ÖZET

Hz. Peygamber, âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. O, bu misyonunun gereği olarak, İslam dininin ibadet ve ahlâk konularında olduğu gibi, inanç sisteminin bir unsuru sayılabilecek olan günahların uhrevî cezasından kurtuluş konusunda da detaylı açıklamalarda bulunmuştur.

Bu sebeple bu makalede, Hz. Peygamber'in hadislerine göre, günahların uhrevî cezasından kurtuluş yollarından bir kısmını oluşturan dünya sıkıntılarına maruz kalma, dünyada cezalandırılma, ölen kişinin ardından dua etme, şefaath ve Allah'ın affetmesi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Musibet, Ceza, Dua, Şefaath, Allah'ın Affı.

ABSTRACT

Ways of Forgiveness of Sins According to the Hadiths II

The Prophet Mohammed (Pbuh) was sent as a mercy to the universe. As a requirement of his mission, he explained broadly purification of sins' penalties which can be considered a part of belief system such as explanation of the matter of worship and morality of Islam.

Therefore, this article emphasizes the paths of purification of sin's penalties in the Day of Judgement according to the hadiths of the Prophet Mohammed (Pbuh). It can be said that some of the other paths are to exposure to the world troubles; to have been punished in the world, to pray after the dead person, intercession and God's forgiveness.

Key Words: Calamity, Penalty, Prayer, Intercession, God's Forgiveness.

*) Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Giriş

Allah, insanı imtihan etmek için yaratıp dünyaya göndermiştir. İnsan, dünyada başta Allah'a iman olmak üzere inanç, ibadet, muâmelât ve ahlâk esasları yani hem Allah ve hem de insanlarla olan ilişkileri yönünden imtihan edilmektedir. Bu imtihanda başarılı olabilmek, kişinin, Allah ve insanlarla olan ilişkilerinin İslam dininin öngördüğü şekilde olmasıyla bir başka ifadeyle Allah'ın emirlerini yapıp, yasaklarından kaçınmasıyla mümkün olur. Ancak günah işleme potansiyelinde olan insan, hayatında çeşitli sebeplerle günah işlemiş olabilir. Allah sonsuz merhametinin bir tecellisi olarak bu durumda insanın ne yapması gerektiğini de Kur'ân'da belirtmiştir. Hz. Peygamber de bu hususta detaylı açıklamada bulunarak alemlere rahmet olarak gönderilme misyonunu fiilî olarak gerçekleştirmiştir¹.

Hız. Peygamber, günah işleyen insanların gûnahtan kurtulma yollarından bir kısmının, kendi çabalarına bağılı olan tevbe, istiğfâr ve hasenât (bazı ibadetler de dahil olmak üzere insanlara ve diğler canlılara iyilik yapmak) olduğunu belirtmiştir. Hız. Peygamber, bu saydığımız sebeplere sarılmayan insanların şirk dışındaki günahlarından, dünyada maruz kalacakları sıkıntılar, işledikleri suç ve günahlara karşılık dünyada ceza görmeleri, ölümlerinden sonra hayatta olan insanların peşlerinden yapacakları dua ve istiğfârlar, Hız. Peygamber ve salih müminlerin şefaati ve Allah'ın doğrudan affı gibi yollarla kurtulma imkânlarının olduğunu da açıklamıştır. Allah'ın, bir kötülük yapmayı düşünüp de onu yapmayan kimseye bir sevap ve yaptığı iyilik ve ibadetlere on katından yedi yüz katına kadar hatta daha fazla sevap va'detmesi yanında², insanların işledikleri günahların uhrevî cezasından yukarıda belirttiğimiz iki yolla kurtulabilmelerini sağlaması da O'nun, insanlara olan merhametinin bir tecellisidir. İşte Kur'ân'da öz bir şekilde belirtilen bu yolları, Hız. Peygamber birçok hadisinde detaylı bir şekilde açıklamıştır. Böylece O, insanların bu kadar engin merhamet sahibi olan Allah'a karşı sevgi beslemelerine ve bu sevginin gereğini yapmalarına, fakat yine de günaha bulaşıp da tevbe, istiğfâr

1 İnsan-günah ilişkisi hakkında geniş bilgi için bkz., Yatkın, Nihat, *Günahla İlgili Bir Hadisin Tahlili*, Ankara, 2006, s. 155-172.

2 Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim, *Sahîhu'l-Buhârî*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, ts., Rikak, 31; Müslim, Ebu'l-Huseyn b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, thk., Muhammed Fuâd Abdalbâkî, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, ts., İmân, 207.

etmeyen, hasenât işlemeyen müminlerin, ahirette cezalandırılma korkusunu taşımalarıyla beraber, dünya musibetleri, şefaât, Allah'ın affı gibi kendi çabaları ötesindeki çeşitli yollarla affedilebilecekleri ümidi içerisinde olmalarına tenbihte bulunmuştur. Şimdi hadislere göre müminlerin işledikleri günahlardan kendi çabaları olmaksızın kurtulma yollarını belirtmeye çalışılacaktır. Bu yolları dünyada karşılaşılan sıkıntılar, işlenen suç ve günaha karşılık dünyada cezalandırılma, ölen müminin ardından diğer müminler dua ve istiğfârda bulunması, Hz. Peygamber ve salih müminlerin şefaât etmesi, Allah'ın affetmesi başlıkları altında sunmak yerinde olacaktır.

1- Dünyada karşılaşılan sıkıntılar/ musibetler

Musibet, insanın başına gelen her kötü durum, karşılaştığı her türlü sıkıntıdır³. Hz. Peygamber musibetin, bazı hadislerinde ayağa batan diken ve ondan daha büyük sıkıntılar olduğunu ifade ederek öz bir şekilde, bazı hadislerinde ise hastalık, yorgunluk, üzüntü, eziyet, iç sıkıntısı ve ayağa batan dikene varıncaya kadar her sıkıntı olduğunu belirterek detaylı bir şekilde açıklamıştır. Hz. Peygamber musibetler sebebiyle Allah'ın, mümin kişinin günahlarını o daha dünyada iken affettiğini bildirmiştir. Nitekim O şöyle buyurur: *“Allah, ayağına batan bir diken veya başına gelen daha büyük bir sıkıntıdan dolayı müslümanın günahlarını, ağacın yapraklarını döktüğü gibi döker”⁴. “Herhangi bir müslümanın başına hastalık ve diğer sıkıntılar gelirse, Allah onlar sebebiyle onun günahlarını ağacın yapraklarını döktüğü gibi döker”⁵. Bir diğer hadiste ise “Yorgunluk, hastalık, keder, üzüntü, eziyet ve iç sıkıntısından, ayağına batan dikene varıncaya kadar müslümanın başına gelen her şey sebebiyle Allah, onun günahlarını örter”⁶. Hadislerde belirtilen “Allah'ın günahları dökmesi ve örtmesi” nden maksat, onları affetmesidir.*

3 İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânu'l-Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut, ts. I, 534; İbnü'l-Esîr, Ebu's-Seâdât el-Mübârek b. Muhammed el-Cezerî, *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*, thk., Tâhir Ahmed ez-Zâvî-Mahmûd Muhammed et-Tinnâhî, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut, 1979, III, 119; Aynî, Bedrüddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed, *Umdetü'l-Karî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, ts., VIII, 29.

4 Buhârî, Merdâ, 3.

5 Buhârî, Merdâ, 13, 16; Müslim, Birr ve's-Sıla, 45; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992, I, 441.

6 Buhârî, Merdâ 1; Müslim, Birr ve's-Sıla, 52; Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre, *Sünenü't-Tirmizî*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992, Cenâiz, 1; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II, 303.

Bazı hadislerde musibetler sebebiyle müminin hem cennetteki derecelerinin yükseltildiği hem de günahlarının bağışlandığı haber verilmektedir. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurur: “Herhangi bir müslümanın ayağına bir diken batır veya başına bundan daha büyük bir sıkıntı gelirse, onun sebebiyle kendisinin bir derecesi yükseltilir ve bir günahı silinir”⁷. Abdullah İbn Mes’ûd ve bazı alimler, bunun gibi hadislerden haberlerinin olmaması sebebiyle musibetlerin sadece günahların affına sebep olduğunu söylemişse de alimlerin çoğu, bu ve buna benzer diğer hadisleri göz önüne alarak bela ve musibetlerin, hem cennetteki derecelerinin yükseltilmesine hem de günahların affına sebep olduğunu belirtmişlerdir⁸. Münâvî’ye göre ise bazı musibetler sadece günahların affına, bazıları sadece cennetteki derecelerinin yükseltilmesine, bazıları ise hem cennetteki derecelerinin yükseltilmesine hem de günahların affına sebep olur⁹.

Musibetler sebebiyle hangi günahların affedileceği hususunda farklı görüşler vardır. Bazı alimlere göre, hadislerde belirtilen hastalık ve diğer musibetler sebebiyle sadece hatalar affedilir. Alimlerin çoğuna göre, küçük günahlar affedilir, büyük günahların affedilmesi için tevbe ve istiğfâr gerekir¹⁰. İbn Hacer’e göre ise dünya musibetleri, kendisi için had cezası olmayan günahlara keffâret olması ihtimali vardır¹¹. Yani ona göre musibetler, had cezası gerektiren günahlar dışında küçük-büyük bütün günahların affedilmesini sağlar.

Gazzâlî’ye göre, musibetlerin günahların affedilmesine sebep olması için onlara sabretmek ve razı olmak gereklidir. Nitekim o şöyle der: “İnsanların başına gelen musibetler üç kısımdır: Birincisi münafığın başına gelen hastalık vb. musibetlerdir. O, Allah’a itirazda bulunduğu için başına gelen musibet, ona ceza olur. İkincisi müminin başına gelen hastalık vb. musibetlerdir ki o, Allah’tan geldi diyerek sabrettiği için günahlarına keffâret olur. Üçüncüsü de şükür makamında olan müminin başına gelen hastalık vb. musibetlerdir. O, hastalandığında Allah’a hamd ve şükür ettiği için hastalığı, Allah katında dere-

7 Müslim, *Birr ve’s-Sıla*, 46; Tirmizî, *Cenâiz*, 1.

8 Nevevî, Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref, *Sahîhu Müslim bi Şerhi’n-Nevevî*, Dâru’l-Kütübî’l-İlimiyye, Beyrut, ts., XVI, 128-129.

9 Münâvî, Abdurraûf, *Feyzû’l-Kadîr Şerhu’l-Câmiî’s-Sağîr*, Mektebetü Mısır, Kahire, 2003, V, 497.

10 Ahmed Naim-Kâmil Miras, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 1983, XII, 65.

11 İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethu’l-Bârî bi Şerhi Sahîhi’l-Buhârî*, Dâru İhyâ’i’t-Türâsi’l-Arabî, Beyrut, 1982, I, 57.

cesinin yükselmesine sebep olur¹². Bazı alimlere göre ise, musibetin günahlara keffâret olması için sabır ve rıza şart değildir. Çünkü hadislerde “sabır” kaydı bulunmamaktadır. Musibetlere sabretmek ve ona razı olmak, sadece sevabın artmasına sebep olur¹³.

Kişinin gözlerinin kör olması ve çocuklarının ölmesi büyük musibetlerdir. Gözlerini kaybetme musibetine uğrayan kişi hakkında bir kudsî hadiste şöyle buyrulur: “*Kulumu, iki gözünü kör etmekle imtihan ettiğim zaman sabrederse, gözlerine karşılık cenneti veririm*”¹⁴. Ergenlik çağına ulaşmamış çocukların ölümü, büyük üzüntülere sebep olabilecek bir musibettir. Bundan dolayı Hz. Peygamber iki veya üç çocuğu öldüğü halde sabreden ve mükâfatını Allah’tan bekleyen müminlerin günahlarının bağışlanacağı müjdesini vermiştir. O, bir gün kadınlara nasihatta bulunurken: “*Hangi kadının üç çocuğu ölürse, onlar, o kadın için cehenneme karşı birer siper olurlar*” buyurur. Bir kadın: “İki çocuk ölürse yine böyle midir?” diye sorunca Hz. Peygamber: “*İki tane de öyledir*” buyurur¹⁵ Bir diğer hadiste ise: “*Müslümanlardan üç çocuğu ölen bir kişiye cehennem ateşi dokunmaz. Yalnız yemini bozmayacak kadarı hariç*”¹⁶ buyrulur. Hadiste belirtilen Allah’ın yemininden maksat “Sizden hiç kimse yok ki oraya/ cehenneme uğramasın”¹⁷ ayetinde belirtilen herkesin cehenneme uğrayacağı gerçeğidir. Salih müminler oradan esenlik içerisinde geçip cennete gidecekler, affedilmeyen günahkâr müminler belli bir süre ve müşrikler ise sürekli olarak orada kalacaklardır. Bazı hadislerde çocukların ergenlik çağına ulaşmamış olması¹⁸ ve anne-babanın bu musibetten dolayı mükâfatı sadece Allah’tan beklemeleri¹⁹ kaydı vardır. Bu sebeple mutlak/kayıtsız olan hadisler mukay-

12 Kâmil Miras, a.g.e., XII, 63.

13 Davudoğlu, Ahmed, *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, Sönmez Neşriyat Yay., X, 522.

14 Buhârî, Merdâ 7; Tirmizî, Zühd 58; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., III, 144.

15 Buhârî, Cenâiz, 6; Tirmizî, Cenâiz, 64; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., I, 21.

16 Buhârî, Cenâiz 6; Müslim Birr ve’s-Sıla, 150; Tirmizî, Cenâiz, 65; Nesâî, Ebû Abdır-rahman Ahmed b. Şuayb, *Sünenü’n-Nesâî*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992, Cenâiz, 25; İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sünenü İbni Mâce*, thk., Muhammed Fuâd Abdulbâkî, el-Mektebetü’l-İslâmiyye, İstanbul, ts., Cenâiz, 57.

17 19. Meryem, 76.

18 Buhârî, Cenâiz, 6; Müslim, Birr ve’s-Sıla, 153; Nesâî, Cenâiz, 25; İbn Mâce, Cenâiz, 57.

19 Müslim, Birr ve’s-Sıla, 153.

yed/kayıtlı hadislerle hamledilirler²⁰. Buna göre, hadisin manası: “İki veya üç çocuğunun ölüm acısına sabreden ve mükâfatını sadece Allah’tan bekleyen anne-babanın günahları affedilecek, böylece cehennemi ya sadece oradan geçerken görecekler veya orada günahları kadar kalmadan bir an önce affedilerek çıkarılacaklardır” demek olur. İbn Hacer, Aynî, Sindî ve Mübârekfûrî’ye göre, bu iki büyük musibete uğrayan müminler, musibete uğradıkları ilk anda sabreder ve mükâfatını Allah’tan beklerseler, küçük-büyük bütün günahları affedilir. Eğer salih amelleri varsa o zaman cennetteki dereceleri yükseltilir²¹. Yani bu alimlere göre, bu iki musibete uğradığı halde sabreden ve mükâfatını Allah’tan bekleyen müminlerin, üzerlerinde bulunan Allah hakları doğrudan affedilecek, üzerlerinde kul hakları bulunuyorsa, Allah onları üstlenecek yani alacaklıları cennette fazla nimetler ihsan etmek, günahlarını affetmek vb. şekillerle razı edecektir.

Hz. Peygamber; “*Allah kime hayır dilerse, ona musibet verir*”²² buyurur. Bu sebeple Allah’ın müminlere musibetler vermesi, onlara öfkesinden değil, aksine ya kötü bir şeyi onlardan uzaklaştırmak veya günahlarını affetmek veya cennetteki derecelerini yükseltmek içindir²³. Nitekim başka bir hadiste; “*Mümin erkek ve kadın, üzerinde herhangi bir hata/günah olmaksızın Allah’a kavuşuncaya kadar nefsinde, çocuğunda ve malında musibet kendinden ayrılmaz*”²⁴ denilmektedir.

Musibetler bazen günahlardan tevbe etmeye, dolayısıyla ahirette azap görmemeye sebep olur. Çünkü ki mümin kişi hastalandığında, ölümü ve Allah’ın huzuruna çıkıp işlediği günahlardan dolayı hesaba çekileceğini hatırlar, bu sebeple yaptığı günahlara pişman olur ve bir daha onlara dönmemeye kesin karar verir²⁵. Bu gerçeği Hz. Peygamber; “*Şüphesiz mümin hasta olur*

20 İbn Hacer, *a.g.e.*, III, 119.

21 İbn Hacer, *a.g.e.*, X, 95; Aynî, *a.g.e.*, XVII, 184; XXI, 215; Sindî, Ebu’l-Hasen Nuruddîn b. Abdulhâdî, *Hâşiyetü’s-Sindî ale’n-Nesâî*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992, IV, 23; Mübârekfûrî, Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahîm, *Tuhfetü’l-Ahvezî bi Şerhi Câmiî’t-Tirmizî*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, ts., VII, 68-69; Münavî, *a.g.e.*, IV, 627.

22 Buhârî, Merdâ, 1; Tirmizî, Zühd, 57.

23 İbn Hacer, *a.g.e.*, X, 95; Münavî, *a.g.e.*, IV, 627.

24 Tirmizî, Zühd, 57; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II, 287.

25 Sübkî, Mahmûd Muhammed Hattâb, *el-Menhelü’l-Azbu’l-Mevrûd Şerhu Süneni Ebî Davûd*, thk., Emin Mahmûd Muhammed Hatab, el-Mektebetü’l-İslâmiyye, Riyâd, 1974, VIII, 217.

sonra Allah, onu iyileştirirse hastalık, onun geçmiş günahlarına keffâret ve geleceği için öğüt olur²⁶ buyurarak haber verir.

2- Dünyada Cezalandırılma

İslam hukukunda belirtilen dünyevî cezalar iki çeşittir: Birincisi kısas, celde, elin kesilmesi, recm, üç gün oruç tutmak ve altmış gün oruç tutmak şeklinde bedenî cezadır. Diğeri ise diyet vermek, köle azad etmek, fide vermek, on fakiri iki öğün doyurmak, altmış fakiri iki öğün doyurmak ve on fakiri giydirmek şeklinde malî cezadır. İşlenen bir suçun/günahın dünyada uygulanacak bir cezası bulunuyorsa, suçlu kişi o cezayı çekmekle, suçun uhrevî cezasından kurtulur. Böyle bir ceza, işlenen günahın karşılığı kabul edilir, tevbe ve istiğfâr mahiyetini taşır. Ubâde b. Sâmit'ten rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık etmemek, zina yapmamak, çocuklarınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiçbir yalanla kimseye iftira etmemek ve iyilikte isyan etmemek üzere bana biat ediniz. İçinizde sözünde duran olursa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Kim bunlardan birini yapar da ondan dolayı dünyada cezalandırılırsa bu, onun için keffârettir. Kim bunlardan bir şey yapar da Allah, onun yaptığı fiili ört bas ederse onun işi de Allah'a kalmıştır; dilerse onu affeder, dilerse azap eder"*²⁷.

Alimlerin çoğu bu hadisi delil getirerek, İslam dininde kendisi için dünyada bir had, ta'zîr veya diğere ceza şekillerinden biri öngörülen bir günahı işleyen kişinin, onun dünyevî cezası çekmesinin, tevbe etmese bile günahına keffâret olacağını belirtmişlerdir. Mutezile, İbn Hazm ve Beğavî gibi bazı alimler ise, dünyevî cezanın günaha keffâret olabilmesi için suçlunun cezası çekmesi yanında tevbe etmesini de gerekli görmüşlerdir. Kadı İsmail'e göre, katilin öldürülmesi başkalarını aynı suçu işlemekten sakındırmak içindir, dolayısıyla haksız olarak öldürülen ahirette öldürenin hakkını isteyecektir. Nevevî, İbn Hacer ve Aynî'ye göre ise, haksız olarak öldürülen ahirette hak istemeyecektir. Çünkü İbn Hibbân'ın sahih kabul ettiği *"Kılıç/öldürülmek, günahları siler"*²⁸ hadisinde belirtildiği gibi haksız olarak öldürülenin günahları affedilir. Bundan

26 Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992, Cenâiz, 1.

27 Buhârî, İmân, 11; Müslim, Hudûd, 41; Tirmizî, Hudûd, 12; Nesâî, Bey'a, 9.

28 Ahmed b. Hanbel, a.g.e., IV, 185; İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed, *Sahîhu İbn Hibbân*, thk., Şuayb el-Arnaûd, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1993, X, 519.

daha büyük bir hak elde etmesi ise düşünülemez²⁹. İbn Kayyim'e göre ise, katil tevbe eder ve kendi isteği ile öldürülenin mirasçılarına, kısas, diyet veya affetme yollarından biri ile kendinden haklarını almaları için teslim olursa, ondan Allah ve varis hakkı kalkar. Katilin kısas veya diyet yoluyla cezalandırılmasıyla haksız olarak öldürülenin başına gelen bu musibet kalkmadığı için, öldürülenin katil üzerindeki hakkı devam eder. Ancak katil tevbe ettiği için, Allah, öldürülen kişiye ahirette öldürülmesine karşılık günahlarını affetmek ve mükâfatlar vermek suretiyle onu razı eder³⁰.

3- Mümine Yapılan Dua, İstiğfâr ve Hediye Edilen Salih Ameller

Hadislerle göre, müminler öldükten sonra da bazı salih ameller sebebiyle sevap alırlar ve günahları bağışlanır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1- Müminler, hayatta iken yol, köprü, çeşme, cami, okul yaptırması, insanların faydalanabileceği kitaplar yazması ve herkesin övgü ve sevgisini kazanmış iyi çocuklar yetiştirmesi gibi iyilikler sebebiyle öldükten sonra da sevap almaya devam ederler ki bu, günahların affı anlamına gelir. Hz. Peygamber bu gerçeği; *"İnsan öldüğünde bütün amelleri ondan kesilir. Yalnız üç şeyden; sadaka-i cariyeden, faydalanılan ilimden ve kendisine dua eden salih evlattan kesilmez"*³¹ buyurarak haber vermiştir.

2- Müminler, öldükten sonra artlarından yapılan dua ve istiğfâr, kendileri adına verilen sadaka, yapılan hac, tutulan oruç ve okunan Kur'ân'dan dolayı fayda görürler³². Sağ müminlerin, ölmüş kişilerin ardından yaptıkları dua ve istiğfâr yani Allah'tan onların günahlarını affetmesini istemeleri, günahlarının bağışlanmasına sebep olur. Nitekim bir ayette şöyle buyrulur: *"Onlardan sonra gelenler der ki: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce inanan kardeşlerimizi bağışla"*³³. Osman b. Affân Hz. Peygamber'in bir ölünün defnini bitirdikten sonra başında

29 Nevevî, a.g.e., XI, 224; İbn Hacer, a.g.e., I, 55, 57; Aynî, a.g.e., I, 157; Münâvî, a.g.e., VII, 7.

30 İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr, *Medâricü's-Sâlikîn beyne Menâzili İyyâke Na'budu ve İyyâke Nestâin*, thk., Muhammed Hâmid el-Fâkî, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1973, I, 399.

31 Müslim, Vasiyye, 14; Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 14; Tirmizî, Ahkâm, 36; Nesâî, Vesâyâ, 8; İbn Mâce, Mukaddime, 20.

32 Aliyyü'l-Karî, Ali b. Sultan, *Şerhu Kitâbi'l-Fıkhi'l-Ekber*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1984, s. 196-197; İbn Ebi'l-İzz, *Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye*, el-Mektebû'l-İslâmî, Beyrut, 1988, s. 452.

33 59. Haşr, 10. Diğer ayetler için bkz., 14. İbrâhim, 41; 47. Muhammed, 19.

durup; *“Kardeşinizin bağışlanması için Allah’a istiğfâr ediniz ve onun için ayaklarının sabit kalmasını (sorulara cevap verebilmesini) isteyiniz, çünkü o, şu an sorguya çekilmektedir”*³⁴ buyurduğunu haber vermektedir.

Kabirleri ziyaret ederken dua etmek de ölümlere fayda verir. Hz. Peygamber sahâbeye kabirleri ziyarete gittiklerinde; *“Selam size ey bu diyarın mümin ve müslüman halkı! Bizler de inşallah size katılacağız. Allah’tan bize ve size afiyet dilerim”*³⁵ diyerek ölümlere dua etmelerini öğretmiştir. Hz. Peygamber bazı geceler Bakî mezarlığına çıkıp; *“Ey müminler diyarında yatanlar! Sizlere selam olsun! Size, yarın verileceği va’d edilen şey verilmiştir. Sizler bekletilmektesiniz. İnşallah biz de size katılacağız. Allah’ım! Bakî’de yatanları affet”* şeklinde dua etmiştir³⁶. Ölümlerin bağışlanmasını istemenin onların affına sebep olacağını Nesâî *Sünen*’inde tahrir ettiği kabir ziyareti ile ilgili hadislere *“Müminlere istiğfâr emri”*³⁷ şeklinde bab başlığı koymakla ifade etmiştir.

Müminlerin, ölümler adına verdikleri sadakalar, onların günahlarına keffâret olur. Şöyle ki bir adam Rasûlullah’a gelip: *“Babam öldü, geriye mal bıraktı, fakat vasiyet etmedi, acaba onun adına sadaka versem günahlarına keffâret olur mu?”* diye sorunca Rasûlullah: *“Evet!”* der³⁸. Sa’d b. Ubâde ise annesi vefat ettiğinde Hz. Peygamber’e gelip; *“Ey Allah’ın Rasûlü! Ben yanında bulunmadığım bir zaman annem vefat etti. Onun adına sadaka versem, ona faydası olur mu?”* diye sorar. Hz. Peygamber; *“Evet!”* deyince Sa’d: *“Seni şahit tutuyorum ki hurma bahçesini onun adına sadaka olarak verdim”* der³⁹.

Üzerinde oruç borcu olarak ölen kişinin adına tutulan oruç, onun oruç tutmama günahının uhrevî cezasından kurtulmasına sebep olabilir⁴⁰. Nitekim Hz. Peygamber: *“Kim, üzerinde oruç borcu olarak ölürse, velisi onun yerine oruç tutar”* buyurmuştur⁴¹. Bir kadın da Rasûlullah’a gelerek: *“Annem, üzerinde bir ay oruç borcu olduğu halde vefat etti”* deyince Hz. Peygamber: *“Ne*

34 Ebû Dâvûd, Cenâiz, 73.

35 Müslim, Cenâiz, 104; İbn Mâce, Cenâiz, 36.

36 Müslim, Cenâiz, 102; Nesâî, Cenâiz, 103.

37 Bkz., Nesâî, Cenâiz, 103.

38 Müslim, Vasiyye, 11; Nesâî, Vesâyâ, 8; İbn Mâce, Vesâyâ, 8.

39 Buhârî, Vesâyâ, 15; Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 15; Tirmizî, Zekât, 33; Nesâî, Vesâyâ, 8; İbn Mâce, Vesâyâ, 8. Diğer hadisler için bkz., Buhârî, Cenâiz, 95; Müslim, Vasiyye, 12.

40 Nevevî, a.g.e., VIII, 25.

41 Buhârî, Savm, 41; Müslim, Sıyâm, 153; Ebû Dâvûd, Sıyâm, 41.

dersin? Annenin üzerinde (başka) bir borç olsaydı onu öder miydin?" buyurmuş. Kadın: "Evet" deyince Rasûlullah; "Öyle ise Allah borcu, ödenmeye daha layıktır"⁴² buyurmuştur. İmam Şafîî, Hasan-ı Basrî, Tâvûs, Zührî, Katâde, Leys b. Sa'd, Dâvûd ez-Zâhirî, Beyhakî gibi hadisçiler, bu hadisleri delil edinerek üzerinde ramazan, keffâret ve nezir orucu borcu olduğu halde ölen kişinin bu oruç borçlarını, velisinin onun yerine tutabileceğini söylemişlerdir. İmam Mâlik ve Ebû Hanîfe'ye göre, üzerinde oruç borcu olarak ölen kişi sağlığında vasiyet ederse, velisi onun adına her gün için bir fitre verir. Ahmed b. Hanbel'e göre ise ölünün velisi, ölen kişinin nezir cinsinden oruç borcunu tutar, fakat ramazan orucu borcu için her güne karşılık bir fitre verir⁴³. Mübârekfûrî hadisçilerin görüşünü diğerlerine tercih eder⁴⁴.

Ölen kişi üzerinde bulunan hac borcunun, yakınları tarafından yerine getirilmesi, ölünün o borcun cezasından kurtulmasına yani Allah'ın, onun o günahını affetmesine sebep olur. Nitekim bir kadın Hz. Peygamber'e gelerek; *"Ey Allah'ın Elçisi! Annem hac yapmayı adadı, fakat hac yapmadan öldü. Onun yerine hac yapayım mı?" diye sorar. Bunun üzerine Rasûlullah: "Evet! Onun adına hac yap. Ne dersin? Annenin (başka) borcu olsa onu öder misin? Allah hakkını yerine getirin, Allah vefa gösterilmeye en çok hak sahibi olandır"⁴⁵ buyurur. Alimlerin çoğunluğu bu hadisi delil getirerek iyileşme ümidi bulunmayan bir kimse ve ölen adına hac yapmanın caiz olduğunu söylemişlerdir⁴⁶. Ebû Hanîfe, Ahmed b. Hanbel ve Selefin çoğunluğuna göre hac, oruç ve Kur'ân okumanın sevabı ölüye ulaşır⁴⁷.*

4- Şefaât

İşlenen günahlara karşılık ahirette ceza görmekten kurtulma yollarından biri de şefaate nail olmaktır. Şefaât, kendilerine izin verilen kimselerin Allah'tan, günahkâr kimselerin uhrevî cezalarının affedilmesini istemeleri, bunun için onların bazı meziyetlerini zikretmeleridir⁴⁸. Yüce Allah Kur'ân'da;

42 Müslim, Sıyâm, 154, 156.

43 Nevevî, a.g.e., VIII, 25, 26; Aynî, a.g.e., XI, 59.

44 Mübârekfûrî, a.g.e., III, 335.

45 Buhârî, Muhsar, 33; Tirmizî, Savm, 86. Benzer hadisler için bkz., Müslim, Sıyâm, 157; Tirmizî, Zekât, 31; Nesâî, Menâsik, 7, 8, 11.

46 Nevevî, a.g.e., VIII, 25.

47 İbn Ebi'l-İzz, a.g.e., s. 452.

48 Maturîdî, Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd, *Kitâbu't-Tevhîd*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979, s. 365, 367; İbn Manzûr, a.g.e., VIII, 183.

“Onun izni olmadan hiç kimse şefaata edemez”⁴⁹, “Rahman’ın huzurunda söz almış olan kimselerden başkaları şefaata edemezler”⁵⁰ “O gün, Rahman’ın kendisine izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kimselerden başkasının şefaati fayda vermez”⁵¹ buyurarak ahirette bazı kimseleri şefaata yetkisine sahip kılacağını bildirmektedir. Rasûlullah bu kimselerin, peygamberler, melekler ve bazı müminler olduğunu haber vermiştir⁵².

Hz. Peygamber; *“Her peygamberin kendisiyle dua ettiği kabul olunan bir duası vardır. Ben duamı kıyamet gününde ümmetime şefaata etmek için sakladım”⁵³ buyurarak kendisinin şefaata yetkisine sahip olduğunu haber vermiştir. Günahkâr müminlere ahirette şefaatin olacağını bildiren hadisler, manen mütevatir seviyesindedir⁵⁴. Bu sebeple Ehl-i Sünnet, günahkâr müminlere şefaatin olacağına icma etmişlerdir⁵⁵. Hadislere göre şefaata beş çeşittir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:*

1- İnsanların mahşer günündeki şiddet ve dehşetten kurtulmaları ve bir hesabın bir an önce başlatılması için yapılan şefaata ki bu, sadece Hz. Peygamber’e aittir⁵⁶.

2- Bazı müminlerin sualsiz ve hesapsız cennete girmeleri için yapılacak şefaattir. Böyle bir şefaate de yine sadece Hz. Peygamber sahip olacaktır⁵⁷.

3- Cehennemi hak etmiş bazı günahkâr müminlerin günahlarının affedilerek cehenneme gitmemeleri için yapılacak şefaattir. Bu şefaate Hz. Peygamber ve Allah’ın dilediği bazı kimseler sahip olacaktır.

4- Cehenneme girmiş bazı günahkâr müminlerin affedilerek bir an önce oradan çıkmaları için yapılacak şefaattir. Böyle bir şefaate Hz. Peygamber,

49 10. Yûnus, 3.

50 19. Meryem, 87.

51 20. Tâhâ, 109.

52 Bkz., Buhârî, Tevhîd, 24; Müslim, İmân, 302.

53 Buhârî, Deavât, 1; Müslim, İmân, 334, 335.

54 Şimmerî, Sâir İbrâhîm Hudayr, *el-Kebâir ve'l-Âsârü'l-Müterettibetü Aleyhâ İnde'l-Mütakellimîn*, Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, Beyrut, 2006, s. 415.

55 Nevevî, *a.g.e.*, III, 35; İbn Hacer, *a.g.e.*, XIII, 413.

56 Bu şefaati bildiren hadisler için bkz., Buhârî, Tefsîru'l-Kur’ân, İsrâ, 5; Müslim, İmân, 327; Tirmizî, Sıfatu'l-Kiyâme, 10.

57 Bu şefaate delil olan hadisler için bkz., Buhârî, Tıbb, 41; Müslim, İmân, 374; Tirmizî, Sıfatu'l-Kiyâme, 16.

melekler ve bazı müminler sahip olacaktır. Bu sayede “La İlähe İllallâh” diyen her mümin cehennemden kurtulacaktır.

5- Cennetliklerin derecelerini yükseltmek için yapılacak şefaattir⁵⁸. Ehl-i Sünnet yanında Mutezile de Hz. Peygamber’in bu şefaate sahip olduğunu kabul eder⁵⁹.

Bu beş çeşit şefaate içerisinde günahların affı ile ilgili olan üç ve dördüncü çeşit şefaatten bahsedeceğiz. Hz. Peygamber bir hadislerinde sırat üzerinde durup; “*Ey Rabbim!, Esenlik ver, esenlik ver*” diyeceğini, amelleri az olan bazı kimselerin sürünerek yürüyeceklerini, sıratın iki tarafındaki çengellerin yakalamakla emredildikleri kimseleri yakalayacaklarını ve bazılarının tırmalandıktan sonra kurtulacağını, bazılarının ise cehenneme atılacağını belirtir⁶⁰. Bu hadis, Hz. Peygamber’in cehennemi hak etmiş bazı müminlerin affedilmeleri için şefaate olduğunu ve bu sayede onların sıratın cehenneme düşmelerine engel olduğunu bildirmektedir⁶¹.

Allah’ın günahları affetmesinin bir şekli ise cehenneme girmiş büyük günah sahiplerini oradan şefaateçilerin şefaati sebebiyle çıkarmasıdır⁶². Cehennemlik müminler, günahlarının cezasını tam olarak çekmeden cehennemden şefaate sayesinde çıkarlar ki bu da Allah’ın engin merhametini göstermektedir. Hz. Peygamber, cehennemlik müminlerin cehennemden çıkmaları için de şefaate edecektir. O, bir hadiste Allah’ın huzurunda üç kere secdeye kapanacağını ve her defasında Allah’ın; “Başını secdeden kaldır söyle, sözün dinlenecek, iste, istediğin verilecektir” buyurması üzerine “Ümmetimi, ümmetimi” diye niyaz edeceğini, ilk defasında kalbinde arpa tanesi kadar, ikinci defasında hardal tanesi kadar, üçüncü defasında ise hardal tanesinden daha az imanı olan kimseleri cehennemden çıkarması için kendisine izin verileceğini ve bunun üzerine onları cehennemden çıkaracağını haber verir⁶³. Hz. Peygamber başka bir hadiste ise şöyle buyurur: “...Müminlerin, cehennemde hiçbir hayır sahibi bırakmadık demeleri üzerine Allah: “Melekler, peygamberler ve müminler şefaate etti, geriye benim şefaate kaldı” buyurur ve cehennemden bir kab-

58 Bu şefaate haber veren hadisler için bkz., Müslim, İmân, 332; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 140.

59 Nevevî, *a.g.e.*, III, 35-36.

60 Müslim, İmân, 329; Tirmizî, Sıfatu’l-Kiyâme, 9.

61 İbn Hacer, *a.g.e.*, XI, 382.

62 Aynî, *a.g.e.*, XXIII, 21.

63 Buhârî, Tevhîd, 36; Müslim, İmân, 326;

za/avuç alır, böylece hiçbir hayır işlememiş adeta kömüre dönmüş bir takım insanları cehennemden çıkarıp cennete koyar. Cennetlikler ise onlara: Bunlar, Utakâu'r-Rahmân'dır (Allah'ın cehennemden azat ettiği kimselerdir). Allah, onları hiç bir amel yapmadıkları ve önceden hiç bir iyilik göndermedikleri halde cennete koydu derler⁶⁴. Aynî'ye göre bu hadisten, melekler, peygamberler ve müminlerin, imanları yanında iyilikleri olan cehennemliklere şefaate edecekleri anlaşılmaktadır⁶⁵. Ancak Keşmîrî'ye göre, Hz. Peygamber iman etmiş olduğu halde hiçbir iyiliği olmayanlara da şefaate edecektir. Ona göre; “Şefaetim, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir⁶⁶” hadisi, şefaatin kendilerine en çok fayda vereceği kimseleri açıklamaktadır. “Kıyamet gününde halk içinde şefaate en çok mahzar olacak kişi, kalbinden halis olarak Lâ İlâhe İllallâh diyen kişidir⁶⁷” hadisi ise, şefaatin kapsamına giren kimseleri beyan etmektedir. Bu sebeple bu iki hadis arasında zıtlık yoktur. Hiç bir iyi amel işlememiş topluluğun Hz. Peygamber değil, Allah tarafından cehennemden çıkarılacağını ve kendilerine; “Utakâu'r-Rahmân (Allah'ın cehennemden azat ettiği kimseler)” denildiğini bildiren hadis de bu ikinci hadisle çelişmez. Çünkü Hz. Peygamber'in şefaati onlara da fayda verecektir. Ancak onların cehennemden çıkarılmasını bizzat Allah üstlenmiş, hiç kimseye havale etmemiştir. Yani bunlar da cehennemden Hz. Peygamber'in şefaati ile kurtulurlar, fakat cehennemden çıkışları Hz. Peygamber'in eliyle değil, bizzat Allah tarafından gerçekleştirilir⁶⁸.

Kalpten riyasız bir şekilde “Lâ İlâhe İllallâh” diyen kimselerin şefaate mahzar olacaklarını bildiren hadis, şefaatchilerin, günahkâr müminlere şefaate edeceklerini ve hiç bir müşrike şefaate etmeyeceklerini bildirmektedir.

Hız. Peygamber, ezan bittikten sonra ezan duasını yapan⁶⁹, Kur'ân okuyan⁷⁰ ve çok secde eden müminlere⁷¹, yani çokça nfile namaz kılanlara

64 Buhârî, Tevhîd, 24; Müslim, İmân, 302.

65 Aynî, a.g.e., XXV, 128.

66 Ebû Dâvûd, Sünnet, 23; Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyâme, 11; İbn Mâce, Zühd, 37; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., III, 213.

67 Buhârî, İlim, 33; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., II, 373.

68 Keşmîrî, Muhammed Enver, Feyzû'l-Bârî alâ Sahîhi'l-Buhârî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ts., I, 175.

69 Buhârî, Ezân, 8; Tirmizî, Salât, 43; Ebû Dâvûd, Salât, 38; Nesâî, Ezân, 38; İbn Mâce, Ezân, 4.

70 Müslim, Salâtu'l-Müsâfirîn, 252; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., V, 254.

71 Müslim, Salât, 226; Ebû Dâvûd, Salât, 312; Nesâî, Salât, 79; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., IV, 59.

şefaata edeceğini haber vermiştir. Bu hadisler, Lâ İlâhe İllallâh diyen her mümine şefaata edileceğini bildiren hadislerle çelişmemektedir. Çünkü bu hadisler, belirtilen ibadetleri yapanlara şefaatin tekrarlanacağı haber vermektedir. Hz. Peygamber bu ibadetleri yapanlardan cezanın kalkıp hesaplarının kolay olması veya derecelerinin yükseltilmesi veya kendilerine ikramlarda bulunulması gibi hususlarda şefaata çıkarılır. Bu hadislerde ifade edilen ibadetleri yapanlara, şefaata va'dinin gerçekleşmesinde şart koşulan "müslüman olarak ölmek" müjdesinin bulunduğu da anlaşılabilir⁷².

Şehitler de cehennemliklere şefaata edecektir. Şöyle ki Hz. Peygamber; "Şehitler, ailelerinden yetmiş kişiye şefaata edecektir"⁷³ ve "Ümmetimden bir kişinin şefaati ile Benî Temîm kabilesinin sayısından fazla kimse cennete girer"⁷⁴ buyurmuştur.

Bazı salih müminler de, cehenneme girmiş müminlere şefaata edecektir. Hz. Peygamber, cennetlik müminlerin niyazı üzerine Allah'ın onlara cehennemden önce tanıdıklarını, sonra bir dinar, sonra yarım dinar, sonra da zerre miktarı ağırlığına iyilik yapmış müminleri çıkarmalarına izin verdiğini ve onların da cehennemlikleri oradan çıkardıklarını haber verir⁷⁵.

5- Allah'ın Affetmesi

Allah'ın ahirette günahkâr müminleri affetmesini alimler, lütf-u ilâhî, fadl-ı ilâhî, rahmet-i ilâhî, aff-ı ilâhî, tefaddul ile mağfiret gibi terimlerle ifade etmişlerdir. Günahlar, ya insan hayatta iken affedilmiş olur veya ahirette affedilir⁷⁶. Allah'ın günahkârları, onlar daha dünya hayatını sürdürürken affetmesi, tevbe, istiğfâr, ibadet ve iyilikler, dünyevî musibetler ve dünyada ceza çekme gibi sebeplerle olmaktadır.

Günahkâr müminlerden tevbe vb. sebeplere tutunmadan ahirete intikal edenlerin, işledikleri günahların uhrevî cezasından kurtulma yollarından biri de ahirette Allah'ın affına mahzar olmaktır. Kur'ân'da; "Allah kendisine şirk koşulmasını asla affetmez, bunun dışındaki günahları dilediğine affeder"⁷⁷ buyuru-

⁷² Nevevî, a.g.e., IV, 86; İbn Hacer, a.g.e., II, 94-95.

⁷³ Ebû Dâvûd, Cihâd, 28; Tirmizî, Fedâilü'l-Cihâd, 25; İbn Mâce, Cihâd, 16.

⁷⁴ Tirmizî, Sıfatu'l-Kiyâme, 12; İbn Mâce, Zühd, 37; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., III, 469.

⁷⁵ Buhârî, Tevhîd, 24; Müslim, İmân, 302.

⁷⁶ İbn Hacer, a.g.e., XI, 335.

⁷⁷ 4. Nisâ, 48.

lur. Bu ayet, günahlarından tevbe etmeden ölen mümin kişiyi Allah'ın, ahirette dilerse cezalandıracağını, dilerse ihsanı ile affedeceğini haber vermektedir⁷⁸. Büyük veya küçük günah işleyen mümin, tevbe etmeden ölürse, Allah'ın dilemesi altındadır. Allah, dilerse onu fazlı ve rahmetiyle affedip cennete koyar, dilerse ona cehennemde azap ettikten sonra cennete koyar. Allah'ın dünyada merhamet etmesi yanında kıyamet gününde de sürekli olan merhameti vardır⁷⁹. Bu sürekli olan merhamet ve af, hesap, mizan, sırat ve cehennem duraklarında olacaktır. Hz. Peygamber de bu gerçeği şöyle haber verir: *“Bir kişi müslüman olur ve müslümanlığını güzel yaparsa, Allah onun geçmişte yaptığı bütün kötü amellerini affeder. Ondan sonra şu olur: Bir iyilik on katından yedi yüz katına kadar iyilikle mükâfatlandırılır, bir kötülük ise ancak kendisi kadarı ile cezalandırılır, ancak Allah onları affedebilir”*⁸⁰. Küfür/Şirk dışındaki günahları işleyenler, tevbe etmeden öldüklerinde cehenneme gidecekleri kesin olarak söylenemez, aksine onlar Allah'ın dilemesi altındadırlar, dilerse onları affeder, dilerse azap eder⁸¹. Küfür dışındaki günahların affındaki hikmet, günahları işleyen kimsenin ceza göreceği korkusunu ve Allah'ın af ve merhametine nail olacağı ümidini taşımasıdır. Müşrikin affedilmemesi ise, inancının batıl olduğuna inanmayışı sebebiyledir⁸².

Allah'ın ahirette günahkâr müminleri affetmesini, sebepsiz ve sebepli olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Çünkü hadislerde, Allah'ın kıyamet gününde, birçok günah işleyen bazı müslümanları herhangi bir sebep olmaksızın affettiği bildirilmektedir. Bu affa meccânen af da denilebilir. Mesela, Hz. Peygamber bir hadislerinde; *“Kıyamet gününde bazı müslümanlar dağlar kadar günahlarla gelirler, fakat Allah onların bu günahlarını affeder”*⁸³ buyurur. İmam Şâfiî bu hadisin, müslümanlara en çok ümit veren hadis olduğunu söylemiştir⁸⁴. Bu hadis, günahlara karşılık ceza vaîdinde bulunan; *“Yetimlerin mallarını haksız olarak yiyen kimseler, karınlarında sadece ateş yerler ve yakında*

78 İbnü'l-Vezîr, Muhammed b. İbrahim, *el-Avâsım ve'l-Kavâsım fi'z-Zeb an Sünneti Ebi'l-Kasım*, thk., Şuayb el-Arnaûd, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1996, IX, 167.

79 İbn Hacer, *a.g.e.*, X, 212.

80 Buhârî, İmân, 30; Nesâî, İmân, 10.

81 Nevevî, *a.g.e.*, XI, 224.

82 Sâvî, Ahmed b. Muhammed, *Kitâbu Şerhi's-Sâvî alâ Cevhereti't-Tevhid*, thk., Abdulfettâh el-Bezm, Dâru İbn Kesîr, Beyrut, 2005, s. 404.

83 Müslim, Tevbe, 51.

84 Davudoğlu, *a.g.e.*, XI, 125.

*çalgın bir ateşe yaslanacaklardır*⁸⁵ gibi ayetlerle çelişmemektedir. Çünkü bu gibi ayetler, şirk dışındaki günahlardan tevbe etmeden ölenlere, Allah'ın dilerse azab edeceğini, dilerse onları affedeceğini bildiren ayetle⁸⁶ tahsis edilmiştir. Bu sebeple vaîd ayetleri: “Eğer Allah cezalandırırsa, cezası budur”, “Bu, onun cezasıdır, ancak Allah şirk dışındaki günahların cezasını dilerse affeder” şekillerinde yorumlanmıştır⁸⁷. İşte bu hadis, Allah'ın affi kapsamında olup da affetmeyi dilediği bazı müslümanların durumunu haber vermektedir.

Allah, kullarının günahları ne kadar çok olursa olsun, dilerse onları bağışlar. Kıyamet günü Allah'ın affi ve bağışı sadece müminlere yönelik olacaktır. Dolayısıyla günahlarının çok olması, mümin için ümitsizlik sebebi olmamalıdır⁸⁸.

Hz. Peygamber Allah'ın bazı günahkâr müminleri ise dünyada yapmış oldukları bir iyiliği sebebiyle affettiğini haber vermektedir. Bu iyiliklerden biri ödeme sıkıntısı çeken fakir kimselere verilen borcu, onlara bağışlamaktır. Hz. Peygamber, kıyamet gününde bir kişinin günahlarının bu iyilikten dolayı affedildiğini şöyle haber verir: “*İnsanlara borç veren bir adam vardı. Bu adam hizmetçisine; “Fakir birine rastlarsan onun borcunu affet, umulur ki Allah da bizim günahlarımızı bağışlar” derdi. Nihayet bu adam Allah'a kavuştu, Allah da onu affetti*”⁸⁹. Bazı rivayetlerde bu adamın bundan başka hiçbir iyiliğinin olmadığı belirtilmektedir⁹⁰. Hz. Peygamber işlenen günahlardan dolayı Allah'tan korkmanın da bir iyilik ve günahların affına sebep olduğunu şöyle haber verir: “*(Sizden önceki ümmetler içinde) bir adam çok günah işlemekle kendine zulmetti. Ölüm zamanı gelince çocuklarına şöyle dedi: “Öldüğümde beni yakın, sonra ezip rüzgâra ve denize saçın. Allah'a yemin olsun ki Rabbimin bana gücü yeterse, hiç kimseye azap etmediği şekilde bana azap eder”. Çocukları onun dediğini yaptılar. Bunun üzerine Allah yeryüzüne; “Aldığını ver” dedi. Bunun üzerine o, hemen bir kişi olarak var oldu. Allah ona; “Niçin böyle yaptın?” diye sordu. Adam: “Ey Rabbim! Senden korktuğum için” dedi. Bunun üzerine*

85 4. Nisâ, 10.

86 4. Nisâ, 48.

87 İbn Hacer, a.g.e., VIII, 496; Râzî, Fahrüddîn, *et-Tefsîrü'l-Kebîr*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmîyye, Tahran, ts., X, 240; Nesefî, Ebu'l-Berekât, *Tefsîru'n-Nesefî*, Kahraman Yay., İstanbul, 1984, I, 241.

88 Kandemir, M. Yaşar-Çakan, İsmail L.-Küçük Raşit, *Riyâzu's-Sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, Erkam Yay., İstanbul, 1997, III, 119.

89 Buhârî, Enbiyâ, 54; Müslim, Müsâkât, 31; Nesâî, Büyû, 104.

90 Bkz., Müslim, Müsâkât, 26, 27, 30.

*Allah onu affetti*⁹¹. Hadiste anlatılanlar kıyamet gününde olacak şeylerdir. Hz. Peygamber kıyamet gününde olacak şeyleri, meydana gelmiş, olmuş şeklinde haber vermiştir. O, doğru bir haberci olduğu için O'nun gelecekle ilgili haber verdiği her şey, olmuş şey gibidir ve kesinlikle olacaktır⁹². Buhârî rivayetinde bu kişinin nebbâş/kefen soyucu olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla bu kişinin üzerinde kul hakkı bulunmaktadır. Buna göre hadis; "Allah, sadece kendi haklarını affetti veya hem kendi haklarını hem de onun üzerindeki kul haklarını alacaklıları razı etmek suretiyle affetti" şeklinde anlaşılabilir⁹³.

H. Peygamber bir başka hadiste ise şöyle buyurur: "*(Kıyamet günü) Allah mümini yaklaştırır ve onun üstüne şefkat kanadını indirip (halkın gözünden) gizler ve: "(Ey kulum! İşlediğin) şu günahı biliyor musun? Şu günahı biliyor musun?" diye sorar. Mümin ise; "Evet, biliyorum ey Rabbim!" diyerek bütün günahlarını kabul eder ve helak olacağına kanaat getirir. Bunun üzerine Allah: "(Ey kulum) bu günahlarını dünyada (halktan) gizledim, bu gün de senin lehine onları başlıyorum" der. Bundan sonra ona, iyiliklerinin kitabı verilir. Kâfirlere, münafıklara gelince (onlar için de peygamberlerden, meleklerden birçok) şahit: İşte bunlar Rablerine karşı (ortak uydurarak) yalan söyleyenlerdir. Haberiniz olsun ki, Allah'ın la 'neti zalimlerin üzerine olsun derler*"⁹⁴. İbn Hacer'e göre bu hadiste bağışlandığı belirtilen günahlar, kul hakkıyla ilgili günahlar değil, sadece Allah hakkıyla ilgili günahlardır. Çünkü şefaahat hadisi, bazı günahkâr müminlerin cehenneme gireceğini, sonra şefaahat ile oradan çıkacaklarını haber vermektedir⁹⁵. Aynî'ye göre Allah hakları yanında kul hakları da bağışlanabilir. O şöyle der: "Mümin olarak ölmekle, kul haklarının düşmeyeceği kuralı bilinmektedir. Ancak kul haklarının düşmemesi prensibinden, Allah'ın cennete sokmayı dilediği kişi üzerinde bulunan kul haklarını, üstlenmeyeceği sonucu çıkmaz"⁹⁶. Yani ona göre Allah, dilediği kişinin kendisiyle ilgili haklarını affettiği gibi onun üzerindeki kul haklarını ödemeyi de üstlenebilir ve böylece onu doğrudan cennete koyabilir. Dolayısıyla Allah'ın belirtilen anlamda olmak üzere onun üzerindeki kul haklarını da affetmiş olabilir.

91 Müslim, Tevbe, 25; Buhârî, Enbiyâ, 50; Nesâî, Cenâiz, 117; İbn Mâce, Zühd, 30.

92 İbn Hacer, XI, 315; Aynî, XII, 207.

93 İbn Hacer, XI, 315.

94 Buhârî, Mezâlim 3, Edeb, 60; Müslim, Tevbe, 52; İbn Mâce, Mukaddime, 13; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., II, 74.

95 İbn Hacer, a.g.e., X, 488.

96 Aynî, a.g.e., V, 8.

Yukarıda örneklerini sunduğumuz hadislerde “Her kim şunu yaparsa Allah onu affeder” şeklinde genel bir va’d bulunmamakta, aksine “falan işi yapan kişiyi Allah affetti” şeklindeki özel bir muameleden bahsedilmektedir. Dolayısıyla bu hadislerde anlatılan iyilikleri yapan her kişiyi, Allah’ın kesin olarak affedeceği sonucu çıkarılamaz. Ancak aynı iyilikleri yapan her mümin, affedilebileceği ümidini taşıyabilir. Çünkü Allah, şirk dışındaki günahları işleyen kimselerden dilediğini affedeceğini ve dilediğine azap edeceğini haber vermiştir. Bu sebeple mümin, havf ve recâ yani affedilmeyeceği korkusu ve affedileceği ümidi içerisinde bulunmalıdır.

Bazı hadislerde herhangi bir kayıt olmaksızın, müminlerin büyük günahlarının tamamının affedilmiş olduğu haber verilmektedir. Bu hadisleri, büyük günah işlemiş müminlerden bir kısmının cehenneme girdiğini haber veren hadislerle kayıtlayarak anlamak gereklidir. Buna göre mesela, Abdullah İbn Mes’ûd’dan rivayet edilen; “*(Mirâc’da) Rasûlullah’a üç şey verilmiştir: Beş vakit namaz, Bakara sûresinin son ayetleri, O’nun ümmetinden Allah’a şirk koşturmayanların büyük günahlarının affedilmiş olması*”⁹⁷ hadisinde, günahkâr hiçbir müminin cehenneme gitmeyeceği değil, aksine müşrikler gibi cehennemde ebedî kalmayacakları veya bazı müminlerin büyük günahlarının kıyamet gününde affedilerek cehenneme gitmekten kurtulacakları anlatılmak istenmiştir⁹⁸. “*Açıkça günah işleyenler dışında ümmetimin tamamı (Allah tarafından) affedilmiştir. Açık günahlardan biri de kişinin geceleyin kötü bir amel işledikten sonra, Allah onu örtbas ettiği halde sabahleyin kalkıp: “Ey falan! Ben dün gece şöyle şöyle işler yaptım” demesidir. Halbuki o, Rabbi kendisinin günahını örttüğü halde gecelemiştir. Fakat o, sabahladığı zaman Allah’ın örtbas ettiğini meydana çıkarır*”⁹⁹ hadisi, böyle bir günahı işleyen mümin, ölmeye önce tevbe ettiği halde Allah’ın onu affetmeyeceğini değil, aksine günahları hiç kimseden sakınmadan açıkça işleyen ve gizlice işlediği günahları da bir zaruret olmaksızın, övünerek ve küçümseyerek başkalarına anlatanların, Allah’ın ahirette lütfu ile affetmeyi dilediği müminlerden olamayacaklarını bildirmektedir denilebilir.

97 Müslim, İmân, 279.

98 Nevevî, a.g.e., III, 3; Mübârekfûrî, a.g.e., IX, 116-117.

99 Buhârî, Edeb, 60; Müslim, Zühd, 52.

Sonuç

Kur'ân-ı Kerîm'de olduğu gibi hadislerde de, ahiret halleri, insanların dünyada işledikleri günahlardan dolayı ceza görecekları ve işlenen günahların cezasından kurtulabilmek için nelerin yapılması gerektiği detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Böylece her insan ve özellikle de her mümin, merak ettiği bu hususlarda bilgi sahibi olmuş ve buna göre dünya hayatını düzenleme imkânına kavuşmuştur.

Hadislere göre günah işleyen insan, tevbe ve istiğfâr etmek, namaz, oruç gibi ibadetler de dahil olmak üzere her türlü iyiliği yaparak yani kendi çabasına bağlı olarak o daha dünyada iken affedilebilir. Bunları yapmayan mümin ise işlediği günahlardan, kendi güç ve iradesini aşan yollarla da affedilebilir. Bu yollar; dünyevî musibetlere maruz kalma, işlenen suç karşılığında dünyada ceza görme, öldükten sonra kendi ardından müminlerin dua etmeleri, Hz. Peygamber ve diğer şefaatçilerin ahirette şefaat etmesi ve Allah'ın lütuf ve merhameti ile affetmesidir. Allah'ın affı sebepli veya sebepsiz olabilir. Allah'ın merhameti yüz parça olarak yarattığını, bir parçasını yeryüzüne indirip doksan dokuz parçasını kendi yanında tuttuğunu haber veren hadis¹⁰⁰, Allah'ın müminlere merhametinin ahirette de etkin olduğunu bildirmektedir.

Hız. Peygamber birçok hadisinde, günahların af yolları hakkında bilgi vererek hem insanlara kurtuluş reçetesi sunmuş ve hem de Allah'ın merhametinin müminleri dünya ve ahirette nasıl çepeçevre kuşattığını bildirmiştir. Böylece iman etmenin önemini de ortaya koymuştur. Allah inanmayan insanı affetmek için tevbe gibi kolay bir sebep ortaya koymuş, mümini affetmek için ise tevbe yanında iyilik yapmak, şefaat gibi birçok şeyi de vesile kılmıştır. İşte her sırda Hız. Peygamber'in, Allah'ın insanlara olan etkin sevgi ve merhametini ortaya koyan, evrensel ve insan fıtratına uygun bu beyanlarına muttali olan kişiler, iman etmeyi tercih etmiş, bir anlık gaflet veya nefisî arzulara mağlup olma sebebiyle günah işleyen müminler ise, bu günahlardan kurtulabilme yollarını uygulamış ve böylece dünyada manevî huzur içerisinde yaşayabilmışlerdir.

100 Bkz., Buârî, Edeb, 19; Müslim, Tevbe, 17, 18; Tirmizî, Deavât, 99; İbn Mâce, Zühd, 35.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- Ahmed Naim-Kâmil Miras, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 1983.
- Aliyyü'l-Karî, Ali b. Sultan, *Şerhu Kitâbi'l-Fıkhi'l-Ekber*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1984.
- Aynî, Bedrüddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed, *Umdetü'l-Karî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru İhyâit-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, ts.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim, *Sahîhu'l-Buhârî*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, ts.
- Davudoğlu, Ahmed, *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, Sönmez Neşriyat Yay., İstanbul, 1977.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- İbn Ebî'l-İzz, Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1988.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru İhyâit-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1982.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b. Ahmed, *Sahîhu İbn Hibbân*, thk., Şuayb el-Arnaûd, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1993.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sünenü İbni Mâce*, thk., Muhammed Fuâd Abdulbâkî, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, ts.
- İbn Manzûr, Cemalüddîn Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânu'l-Arab*, thk. Ali Şîrî, Dâru İhyâit-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1988.
- İbnü'l-Esîr, Ebu's-Seâdât el-Mübârek b. Muhammed el-Cezerî, *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*, thk., Tâhir Ahmed ez-Zâvî-Mahmûd Muhammed et-Tinnâhî, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut, 1979.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr, *Medâricü's-Sâlikîn beyne Menâzili İyyâke Na'budu ve İyyâke Nestâin*, thk., Muhammed Hâmid el-Fâkî, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1973.
- İbnü'l-Vezîr, Muhammed b. İbrâhim, *el-Avâsım ve'l-Kavâsım fi'z-Zeb an Sünneti Ebî'l-Kasım*, thk., Şuayb el-Arnaûd, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1996.

- Kandemir, M. Yaşar-Çakan, İsmail L.-Küçük Raşit, *Riyâzu's-Sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, Erkam Yay., İstanbul, 1997.
- Keşmîrî, Muhammed Enver, *Feyzü'l-Bârî alâ Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ts.
- Maturîdî, Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd, *Kitâbu't-Tevhîd*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.
- Mübârekfûrî, Muhammed Abdurrahman b. Abdirrahîm, *Tuhfetü'l-Ahvezî bi Şerhi Câmiî't-Tirmizî*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.
- Münâvî, Abdurraûf, *Feyzü'l-Kadîr Şerhu'l-Câmiî's-Sağîr*, Mektebetü Mısır, Kahire, 2003.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, thk., Muhammed Fuâd Abdalbâkî, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, ts.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *Sünenü'n-Nesâî*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- Nesefî, Ebu'l-Berekât, *Tefsîru'n-Nesefî*, Kahraman Yay., İstanbul, 1984. Nevevî, Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref, *Sahîhu Müslim bi Şerhi'n-Nevevî*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.
- Râzî, Fahrüddîn, *et-Tefsîrü'l-Kebîr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Tahran, ts.
- Sâvî, Ahmed b. Muhammed, *Kitâbu Şerhi's-Sâvî alâ Cevheretü't-Tevhîd*, thk., Abdulfettâh el-Bezm, Dâru İbn Kesîr, Beyrut, 2005.
- Sindî, Ebu'l-Hasen Nuruddîn b. Abdulhâdî, *Hâşiyetü's-Sindî ale'n-Nesâî*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- Sübkî, Mahmûd Muhammed Hattâb, *el-Menhelü'l-Azbu'l-Mevrûd Şerhu Süneni Ebî Davûd*, thk., Emin Mahmûd Muhammed Hatab, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Riyâd, 1974.
- Şimmerî, Sâir İbrâhîm Hudayr, *el-Kebâir ve'l-Âsâru'l-Müterettibetü Aleyhâ İnde'l-Mütekellimîn*, Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, Beyrut, 2006.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre, *Sünenü't-Tirmizî*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- Yatkin, Nihat, *Günahla İlgili Bir Hadisin Tahlili*, Ankara, 2006.

